

“A. 2860 Sayılı Yardım Toplama Kanunu'na İlişkin Genel Açıklamalar ve İtiraz Konusu Düzenlemenin İncelenmesi

Yardım toplama; sosyal ve geleneksel yönleri ve yaygın uygulaması ile yurdumuz bakımından büyük önem taşımaktadır. Bu alanda düzenleyici hükümler getiren ilk mevzuat 2 Aralık 1331 tarihli Cem'i İnanat Nizamnamesi'dir. 2860 sayılı Yardım Toplama Kanunu'nun genel gerekçesinde; Nizamnamenin günün ihtiyaçlarına cevap vermekten uzaklaştığı, Nizamnamede birtakım boşluklar bulunduğu, bu sebeplerle uygulamada birçok aksaklıklar doğduğu ifade edilmiştir. Ayrıca, Cem'i İnanat Nizamnamesinin yürürlüğe girmesinden bu yana geçen 70 yıla yakın zaman içerisinde toplumumuzun çok aşamalar geçirdiği ve hukuk düzeninin temelinden değiştiği de vurgulanmıştır.

Belirtilen saik ve gerekçelerle 23/06/1983 tarih ve 2860 sayılı Yardım Toplama Kanunu kabul edilmiş, 25/6/1983 tarih ve 18088 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Yardım Toplama Kanunu'nun "Amaç" başlıklı 1. maddesinde; Kanunun amacının; yardım toplamaya yetkili kişi ve kuruluşları ve bunların hangi amaçla yardım toplayabileceklerini belirlemek, yardımın toplanmasına, kullanılmasına ve denetlenmesine ilişkin usul ve esasları düzenlemek olduğu ifade edilmiştir.

Kanun genel olarak incelendiğinde, yardım toplamanın izne bağlı olduğu, gerekli izinler alınmaksızın yardım toplama faaliyetinde bulunulması halinde birtakım yaptırımlar uygulanacağı anlaşılmaktadır. Yardım toplama faaliyeti için öncelikle yetkili makamlara başvuruda bulunulması gerekmektedir. Yetkili makamlarca da işin önemi, yardım toplama faaliyetine girişeceklerin yeterlikleri, yapılacak hizmetin amaca ve kamu yararına uygunluğu, yardım toplama faaliyetinin başarıya ulaşip ulaşamayacağı ve gerekli görülen diğer konular üzerinde inceleme yapılarak başvuru neticelendirilecektir.

Yardım Toplama Kanunu'nun itiraz konusu ibarenin de yer aldığı 10. maddesinde, yardım toplama süresinin takdirinin, izin veren makama ait olduğu kurala bağlanmış, ancak bu sürenin bir yılı geçemeyeceği ifade edilmiştir. Düzenlemenin devamında haklı sebeplerin bulunması halinde verilen sürenin, izin veren makamca bir yılı geçmemek üzere uzatılabileceği öngörülmüştür.

Yardım Toplama Kanunu'nun işbu uyuşmazlık açısından önemli görülen bir diğer düzenlemesi de 25. maddesidir. Kanun'un "Kalan yardımın devri" başlıklı 25. maddesinde; "Toplanan yardımın, amacı gerçekleştirecek miktara ulaşamaması veya amacın gerçekleşmesinden sonra bir miktarının artması hallerinde; söz konusu yardımlar, izin veren makamlarca, yardım hangi amaç için toplanmış ise, o veya benzeri amacı gerçekleştirebilecek kuruluş veya kuruluşlara devrettirilir." hükmü yer almaktadır.

B. Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlanması

Anayasa'nın "Temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması" başlıklı 13. maddesinde; "Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz." hükmüne yer verilmiştir.

Belirtilen Anayasa hükmü, hak ve özgürlükleri sınırlama ve güvence rejimi bakımından temel öneme sahip olup, Anayasada yer alan bütün hak ve özgürlüklerin yasa koyucu tarafından hangi ölçütler göz önünde bulundurularak sınırlandırılabilceğini ortaya koymaktadır. Söz konusu Anayasa düzenlemesi uyarınca temel hak ve özgürlükler, özüne dokunulmadan, demokratik toplum düzeninin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olmaksızın Anayasa'nın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir.

İşbu uyuşmazlık açısından, temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasında göz önünde bulundurulması gereken ölçülülük ilkesinden bahsetmek gerekmektedir. Ölçülülük ilkesi elverişlilik, gereklilik ve orantılılık olmak üzere üç alt ilkeden oluşmaktadır. Elverişlilik öngörülen müdahalenin ulaşılmak istenen amacı gerçekleştirmeye elverişli olmasını, gereklilik ulaşılmak istenen amaç bakımından müdahalenin zorunlu olmasını yani aynı amaca daha hafif bir müdahale ile ulaşılmamasının mümkün olmamasını, orantılılık ise bireyin hakkına yapılan müdahale ile ulaşılmak istenen amaç arasında makul bir dengenin gözetilmesi gerekliliğini ifade etmektedir.

C. Anayasa'ya Aykırılık Gerekçeleri

Anayasa'nın 2., 5., 17. ve 56. maddelerine Aykırılık Yönünden Yapılan İncelemede

Anayasa'nın "Cumhuriyetin nitelikleri" başlıklı 2. maddesinde; Türkiye Cumhuriyeti'nin, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olduğu belirtilmiş, "Devletin temel amaç ve görevleri" başlıklı 5. maddesinde; "Devletin temel amaç ve görevleri, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır." hükmüne, "Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı" başlıklı 17. maddesinin 1. fıkrasında; "Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir." hükmüne, "Sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması" başlıklı 56. maddesinde; "Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.

Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.

Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler.

Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir.

Sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde yerine getirilmesi için kanunla genel sağlık sigortası kurulabilir." hükmüne yer verilmiştir.

Anayasa'nın 2. maddesinde belirtilen hukuk devleti, eylem ve işlemleri hukuka uygun, insan haklarına dayanan, bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, her alanda adaletli bir hukuk düzeni kurup bunu geliştirerek sürdüren, Anayasa'ya aykırı durum ve tutumlardan

kaçınan, Anayasa ve hukukun üstün kurallarıyla kendini bağlı sayan, yargı denetimine açık olan devlettir. Kanunların kamu yararının sağlanması amacına yönelik olması, genel, objektif, adil kurallar içermesi ve hakkaniyet ölçütlerini gözetmesi hukuk devleti olmanın gereğidir. Bu madde de nitelikleri belirtilen sosyal hukuk devleti, insan haklarına dayanan, kişilerin huzur, refah ve mutluluk içinde yaşamalarını güvence altına alan, kişi hak ve özgürlükleriyle kamu yararı arasında adil bir denge kurabilen, çalışma hayatını geliştiren ve ekonomik önlemler olarak çalışanlarını koruyan, onların insan onuruna uygun hayat sürdürmelerini sağlayan, milli gelirin adalete uygun biçimde dağıtılması için gereken önlemleri alan, sosyal güvenlik ve sağlık hakkını yaşama geçirebilen, sosyal adaleti ve toplumsal dengeleri gözetilen devlettir. Belirtilen hukuk devleti ilkesiyle, toplum yaşamında adalete ve eşitliğe uygun bir hukuk düzeninin kurulması amaçlanmaktadır.

Diğer yandan Anayasa'nın 5. maddesinde; "Devletin temel amaç ve görevleri, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır." hükmü ile belirtilen amaçlar doğrultusunda, "sosyal hukuk devleti ilkesi" kişilerin refah ve mutluluğunun sağlanması açısından sosyal haklarının yasal koruma altına alınmasını gerektirmektedir.

Öte yandan, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkı hukuk devletinin temel değeri ve en önemli insan haklarından biri olarak kabul edilmektedir. Anayasa Mahkemesi kararlarında da (AYM, E.2007/78, K.2010/120, K.T. 30/12/2010) vurgulandığı üzere, kişinin, yaşam hakkı ile maddi ve manevi varlığını koruma hakkı, birbirleriyle sıkı bağlantıları olan, devredilmez ve vazgeçilmez haklarından. Yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkı Anayasa'nın 2., 5., 17., ve 56. maddeleri ile doğrudan, diğer bir çok maddesi ile de dolaylı olarak koruma altına alınmıştır. Yaşam ve vücut bütünlüğü üzerindeki temel hak, devletlere pozitif ve negatif yükümlülük yükleyen haklardan. Anayasa'nın 17. maddesinin amacı esas olarak, bireylerin maddi ve manevi varlığına karşı devlet tarafından yapılabilecek keyfî müdahalelerin önlenmesidir.

Yaşam hakkının ayrıca, Anayasa'nın 56. maddesinde koruma altına alınan sağlık hakkıyla da doğrudan ilişkisi bulunmaktadır. Anayasa'da sosyal bir hak olarak düzenlenen sağlık hakkının, toplumun ve bireylerin sağlık yönünden güvenliğinin sağlanmasını ifade ettiği, bu niteliğinden ötürü sağlık hakkının, günümüzde sosyal devlet ilkesinin bir unsuru olarak kabul edildiği, sağlık hizmetinin yerine getirilmesiyle ilgili olarak yapılacak düzenlemelerin ve bu doğrultuda tesis edilecek işlemlerin, Anayasa'da belirlenen temel ilkelere uygun olmasının zorunlu olduğu, bu kapsamda, Devletin, sağlık hizmetlerini yerine getirirken Anayasa ile en önemli sosyal haklardan biri olarak belirlenen ve doğrudan insan yaşamını ilgilendiren sağlık hakkına ulaşılmasına ve bu haktan en iyi biçimde yararlanılmasına engel oluşturacak biçimde ve sağlık hakkının özünün zedelenmesine yol açabilecek uygulamalara neden olmaması gerektiği izahtan varestedir.

Uyuşmazlıkta, davacı küçüğün SMA Tip-1 (Kalıtsal Spinal Musküler Atrofi Tip-1) hastası olduğu ve hastalığın "Zolgensma" isimli ilaçla tedavi edilebildiği, ancak bu ilacın Sağlık Bakanlığı tarafından onaylanmadığı ve bu tedavinin maliyetinin çok yüksek olduğundan bahisle tedavi maliyetinin karşılanması amacıyla daha önce izin verilen yardım kampanyasının uzatılması için yapılan başvurunun 2860 sayılı Yardım Toplama Kanunu'nun 10. maddesinin

1. fıkrasının 3. cümlesinde yer alan "bir yılı geçmemek üzere" ibaresi nedeniyle reddedildiği anlaşılmaktadır.

Yardım Toplama Kanunu'nun itiraz konusu ibarenin de yer aldığı 10. maddesinde, yardım toplama süresinin takdirinin, izin veren makama ait olduğu kurala bağlanmış, ancak bu sürenin bir yılı geçemeyeceği ifade edilmiştir. Düzenlemenin devamında haklı sebeplerin bulunması halinde verilen sürenin, izin veren makamca bir yılı geçmemek üzere uzatılabileceği öngörülmüştür.

Yardım toplama faaliyetine ilişkin süre kıstası konulması kanun koyucunun takdir yetkisi içerisindedir. Yardım toplamanın belli bir süreye bağlanmasının gerekli olduğu da bir gerçektir. Çünkü, sınırsız ve devamlılık arz edecek bir yardım toplama faaliyetinin yardım amacından çıkacağı, sürekli bir gelir elde etme yöntemine dönüşeceği, bu şekilde yardım amacıyla elde edilen maddi varlıkların suistimal edilebileceği açıktır.

Belirtildiği üzere, Yardım Toplama Kanunu uyarınca yardım toplama faaliyetlerine bir yılı geçmemek üzere izin verilebilecektir. Bunun birlikte, bir yıllık süreden sonra da yardım toplama faaliyetinin uzatılabilmesine imkan tanınmıştır. Bunun için kanun koyucu "haklı bir sebep" kıstasına yer vermiştir. Haklı bir sebep bulunması halinde yardım toplama izninin süresi uzatılabilecektir. Ancak uzatma süresinin her halükarda bir yılı geçemeyeceği şeklinde sınırlayıcı bir düzenleme daha getirilmiştir. Bazı durumlarda yardım toplama faaliyeti ile istenilen amaca ilk başta verilen yardım toplama izni süresi ve uzatma süresi de dahil olmak üzere maksimum iki yıllık sürede ulaşılabilmesi mümkün değildir. Yine uzatma süresinin belirlenmesine ilişkin getirilen azami sürede, yardım toplama faaliyetinin içeriğine, faaliyetle ulaşılmak istenen amaca ilişkin herhangi bir değerlendirme imkanı getirilmediği, her hal ve durumda en fazla bir yıllık uzatma süresinin öngörüldüğü, uzatma süresinin ulaşılmak istenen amaca gerçekleştirmeye yeterli olup olmadığına ilişkin bir değerlendirme yapma imkanı getirilmediği anlaşılmaktadır. Özellikle, yardım toplama faaliyeti ile amaca ulaşmaya çok yaklaşılan durumlarda söz konusu mevzuat hükmü nedeniyle yardım toplama faaliyetine son verilmesi hakkaniyetle bağdaşmayacağı açıktır.

İş bu uyuşmazlık bakımından da yardım toplamaya ilişkin uzatma süresi amaca ulaşmak için yeterli olmadığı görülmektedir. Yukarıda da belirtildiği üzere, belli bazı durumlarda örneğin 100.000,00-TL toplanması öngörülen bir yardımın iki yıllık süre içerisinde yaklaşık %90'ı toplandıktan sonra salt süre sınırı bulunduğundan yardım toplama faaliyetine devam edilmemesi hakkaniyetle bağdaşmayacağı da açıktır. Ayrıca, siviltoplum.gov.tr adresinde bulunan "Yardım Toplama Kanunu Mevzuat Taslağı" isimli bir metinde de Kanun'un 10. maddesinde yer alan bir yıllık sürelerin iki yıl olarak değiştirilmesinin öngörüldüğü de anlaşılmaktadır.

Yapılan açıklamalar çerçevesinde, 25/6/1983 tarih ve 18088 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 23/6/1983 tarih ve 2860 sayılı Yardım Toplama Kanunu'nun 10. maddesinin 1. fıkrasının 3. cümlesinde yer alan "bir yılı geçmemek üzere" ibaresinin ulaşılmak istenen amacı gerçekleştirmeye elverişli olmadığı, yardım toplama faaliyetine yapılan müdahale ile ulaşılmak istenen amaç arasında makul bir dengenin bulunmadığı, dolayısıyla Anayasa'nın 13. maddesinde belirtilen ölçülülük ilkesiyle bağdaşmadığından, Anayasa'nın 2., 5., 17. ve 56. maddelerine aykırı olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

2. Mülkiyet Hakkı Yönünden Yapılan İncelemede

"Mülkiyet hakkı" başlıklı 35. maddesinde; "Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir.

Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir.

Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz." hükmüne yer verilmiştir.

Davacıların, yardım toplama izni kapsamında toplamış oldukları yardım neticesinde elde edecekleri parasal tutarla çocuklarının tedavisinde kullanılmak üzere belirtilen ilaca ulaşmalarının sağlanacağı, bu bakımdan yardım toplama neticesinde elde edilen tutarlarının davacılar açısından şahsi bir hak ve ekonomik bir mal varlığı değeri ifade ettiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla dava konusu olayın koşulları altında yardım toplama faaliyetinin davacılar yönünden Anayasa'nın 35. maddesi anlamında mülkiyet hakkı kapsamında mülk teşkil ettiği açıktır.

Anayasa'nın 13. ve 35. maddeleri uyarınca mülkiyet hakkı ancak kamu yararı amacıyla sınırlandırılabilir. Kamu yararı kavramı, mülkiyet hakkının kamu yararının gerektirdiği durumlarda sınırlandırılması imkânı vermekle, bir sınırlandırma amacı olmasının yanı sıra mülkiyet hakkının kamu yararı amacı dışında sınırlanamayacağını öngörerek ve bu anlamda bir sınırlama sınırı oluşturarak mülkiyet hakkını etkin bir şekilde korumaktadır.

Yukarıda da ifade edildiği üzere sınırsız ve devamlılık arz edecek bir yardım toplama faaliyetinin yardım amacından çıkacağı, sürekli bir gelir elde etme yöntemine dönüşeceği, bu şekilde yardım amacıyla elde edilen maddi varlıkların suistimal edilebileceği, yardım toplama faaliyetinin belli bir süreye bağlanmasında kamu yararı bulunduğu, ancak yardım toplama faaliyetinin uzatılmasında öngörülen sürenin ölçülü olması, yardım toplama faaliyetiyle ulaşılmak istenilen amacı gerçekleştirmeye elverişli olması gerekmektedir.

Ölçülülük ve elverişlilik açısından Yardım Toplama Kanunu'nun 25. maddesinden de bahsedilmesi gerekmektedir. Yardım Toplama Kanunu'nun "Kalan yardımın devri" başlıklı 25. maddesinde; "Toplanan yardımın, amacı gerçekleştirecek miktara ulaşmaması veya amacın gerçekleşmesinden sonra bir miktarının artması hallerinde; söz konusu yardımlar, izin veren makamlarca, yardım hangi amaç için toplanmış ise, o veya benzeri amacı gerçekleştirebilecek kuruluş veya kuruluşlara devrettilir." hükmü yer almaktadır. Uyuşmazlıkta, davacıların yardım toplama faaliyetinin uzatılması için yapmış olduğu başvurunun reddi nedeniyle amaçlarını gerçekleştirmeleri için gerekli olan miktara ulaşamadıkları, dolayısıyla şu ana kadar elde edilen miktarın davacı küçüğün tedavisinde kullanabilmesi imkanı bulunmadığı anlaşılmaktadır. Oysa ki, süre uzatımına ilişkin getirilen söz konusu sınırlamanın makul bir süre olarak öngörülmüş olması halinde yardım toplama faaliyeti ile amaca ulaşabilmesi mümkün olacaktı. Dolayısıyla davacılar açısından daha az bir külfet gerektiren bir alternatif bulunduğu, ancak bu alternatifin ölçülülük ilkesiyle bağdaşmayan bir düzenleme nedeniyle kullanılmadığı görülmektedir.

Yukarıda yapılan açıklamalar çerçevesinde yardım toplama faaliyetinin uzatılmasında süreye ilişkin getirilen mutlak sınırlama nedeniyle davacıların yardım toplama faaliyeti sırasında elde edilen yardım miktarlarının başka kuruluşlara devrettirileceği anlaşılmaktadır. Oysa ki, süre uzatımına ilişkin getirilen söz konusu sınırlamanın makul bir süre olarak öngörülmüş olması halinde yardım toplama faaliyeti ile amaca ulaşabilmesi mümkün kılınabilecektir. Bu durum elbette ki ihtimal dahilindedir. Ancak mevcut sınırlama amaca

ulaşmak için yeterli değildir. Düzenleme ile ulaşılmak istenen amaca daha hafif bir müdahale ile ulaşılabileceği iken bazı durumlarda amaca ulaşılmamasını önemli derece zorlaştırmakta, davacılara orantısız bir külfet getirilmekte ve hatta amaca ulaşılmamasını bazı durumlarda imkansız kılmaktadır. Dolayısıyla mülkiyet hakkı kapsamında yapılan değerlendirmede de düzenlemenin ölçülülük ilkesiyle bağdaşmadığı, dolayısıyla düzenlemenin Anayasa'nın 35. maddesine aykırı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

V-SONUÇ

Açıklanan nedenlerle,

1. Bakılmakta olan davada uygulanması gereken 25/6/1983 tarih ve 18088 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 23/6/1983 tarih ve 2860 sayılı Yardım Toplama Kanunu'nun 10. maddesinin 1. fıkrasının 3. cümlesinde yer alan "bir yılı geçmemek üzere" ibaresinin Anayasa'nın 2., 5., 17., 35. ve 56. maddelerine aykırı olduğu sonucuna ulaşıldığından, söz konusu düzenlemenin iptali istemiyle Anayasa'nın 152. ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 40. maddeleri uyarınca Anayasa Mahkemesi'ne itiraz yoluyla Anayasa Mahkemesi'ne başvurulmasına,

2. 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanununun 40. maddesi uyarınca;

a) İş bu başvuru kararının aslı ile tutanağın ve dava dosyasında yer alan evrakın onaylı birer örneğinin oluşturulacak dizi listesine bağlanılarak bir dosya halinde Anayasa Mahkemesi'ne gönderilmesine,

b) Başvuru dosyasının Anayasa Mahkemesi'ne tebliğinden itibaren beş ay beklenilmesine, bu süre içinde karar verilmezse iş bu davanın yürürlükteki hükümlere göre (Anayasa Mahkemesinin kararı, esas hakkındaki karar kesinleşinceye kadar gelirse Anayasa Mahkemesi hükmüne uyulması koşulu ile) sonuçlandırılmasına,

3. İş bu kararın birer örneğinin taraflara tebliğine, 07/11/2023 tarihinde oy birliğiyle karar verildi.”